

HOMASHYO TURINI TANLASH VA ASOSLASH

Inoyatova M.N
Jumaniyozova I
Xusanboyeva M
Madaliyeva M
Tashpo'latov M

KIRISH

Trikotaj sanoati bugungi kunning eng rivojlanayotgan sohalaridan biridir. Trikotaj sanoati to'qimachilik sanoatining tarmog'idir. Trikotaj buyumlari ishlab chiqarishda paxta jun va kimyoviy tolalardan tayyorlangan iplardan keng ko'lamda foydalaniladi. Trikotaj sanoati XVIII-XIX asr oxirlarida Rossiyada vujudga keldi.

Trikotajdan tayyorlangan kiyimlar salmog'i muntazam ortib bormoqda. Bu trikotaj buyumlarining xizmat vazifasining yuqoriligi va iqtisodiy tejamlilik bilan bog'liq. Kimyoviy tolalar ayniqsa sintetik iplar ishlab chiqarishning muntazam oshib borishi trikotaj ishlab chiqarish texnikasining tez rivojlanishi trikotaj sanoatining taraqqiyotiga katta yordam berdi.

Trikotaj ishlab chiqarish texnikasining va texnologiyasi tataraqqiyotining asosiy yo'nalishlari polotno va paypoq ishlab chiqarish uchun avtomatlashtirilgan uzluksiz liniyalar yaratishdan, uskunalar yaratishdan uskunalarni yanada unumliroqlari bilan almashtirish orqali ishlab chiqarish ishlab chiqarish bo'yicha korxonalarni ixtisoslashtirishdan iborat.

Trikotaj sanoati O'zbekistonda 30-40 yillarda shakllangan. 1939-yilda O'rta Osiyo eng yirik xisoblangan Qo'qon paypoq fabrikasi 1943-yilda kombinat ishga tushirildi. 1945-yilda Toshkent tikuvchilik fabrikasi negizida trikotaj fabrikasi tashkil etiladi. Unda 1960-yilda 4572 ming dona ichki va 1597 ming dona ustki trikotaj kiyimlarida ishlab chiqarildi. Bundan tashqari respublikada Toshkent ustki Trikotaj kiyimlar fabrikasi (1960), Samarqand (1950), Buxoro (1960), Andijon (1968) trikotaj fabrikalari qurilib mahsulotlari ishlab chiqarila boshladi. Tarmoqda eng yirik korxonalar Toshkent da 1941-yilda ishga tushirilgan.

"Malika " Trikotaj ishlab chiqarish birlashmasi erkaklar ayollar va bolalarning 200 xildan ortiq.

Ustki va ichki trikotaj kiyimlari ishlab chiqariladi.

80-90-yillar boshida trikotaj korxonalari Yangi uskunalari bilan jihozlanadi. Yangi korxonalar qurildi.

Malika Buxoro Samarqand Qo'qon paypoq to'quv kombinati qayta rekonstruksiya qilindi. Oltinko'l trikotaj matolar fabrikasi ishga tushirildi.

Andijon (Shahrixon, Nafis, Oltinko'l "Qorasuv" Paypoq to'quv fabrikasi AJ ishga tushirildi) va hokazolar birin ketin ochildi. O'tgan davr mobaynida to'qimachilik va

tikuv trikotaj sanoatini rivojlantirish uchun zarur xuquqiy baza va qulay sharoitlar shakllantirildi.

Shu bilan birga o'tkazilgan o'rganihlarda mamlakat to'qimachilik sanoatining boshqaruv tizimi muammolar aniqlandi. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev 2021- yil 30- apreldagi PF -6228 - sonli farmoniga asosan o'z kuchini yo'qotgan qonunchilik malumotlarini milliy bazasi Toqimachilik va tikuv trikotaj tarmog'ining nooziq-ovqat iste'mol tovarlarini eksport qilishdan olingan xorijiy valyutadagi tushum trikotaj banklari majbur sotilmaydi [1].

O'zbekiston Respublikasi hududida hozirgi kunda paxta tolasini yetishtirish qishloq xojaligida asosiy orinlarda turadi. Chunki paxta har jihatdan eng yaxshi va toqimachilik sohasida kop foydalaniladigan hom-ashyo hisoblanadi.

Prezidentimiz Sh.Mirziyoyev takidlaganlaridek, zamonaviy agrotexnologiyalarni joriy etish va fermerlarni yuqori unum bilan ishlaydigan qishloq xojaligi texnikasi bilan taminlash hisobidan qishloq xojaligi ishlab chiqarishida intensiv usullarga otish ushbu sohani barqaror va samarali rivojlantirishda eng muhim yonali sh hisoblanadi. Mamlakatimizda zamonaviy agrotexnologiyalarni joriy etish hisobidan 3 million 400 ming tonnadan ziyod paxta yetishtirildi. Mamlakatimizda paxta yarmarkasini yuksak saviyada otkazish ham yaxshi ananaga aylandi. O'n yildirki yarmarkada dunyoning turli mamlakatlaridan paxta va toqimachilik sanoati vakillari, treyderlar tarmoqni rivojlantirish tendentsiyalari, jahon bozoridagi narxlar konyunkturasi muhokama etish, Ozbekiston paxta sanoati bilan tanishish, paxta tolasini va undan tayyorlangan mahsulotlarni etkazib berish boyicha bevosita shartnomalar tuzish imkoniga ega bolmoqda. Bugungi kunda mamlakatimiz seleksionerlari tomonidan 107 yangi paxta navi yaratilgan, ulardan 27 tasi davlat reestriga kiritilgan va yurtimizning turli viloyatlarida ekish uchun tavsiya qilingan. 2016 yilda Ozbekistonda paxta tolasini qayta ishlash korsatkichi 60 foizga etkazish kozlanmoqda. Hozirgi kunda Ozbekiston sharoitida oliy, yaxshi, oddiy, orta, iflos kabi paxta navlari yetishtirilmoqda. Shuningdek kopl chet davlatlari Turkiya, Xitoy, AQSH va yana boshqa davlatlar ham bizning paxtamizga qiziqish bildirib, uni sotib olish uchun oldindan shartnoma tuzmoqdalar. Bu esa davlatimiz eksport salohiyatini yanada oshirmoqda.

Prizdentimiz boshchiliklarida paxtani qayta ishlash zavodlari qurilmoqda. Nafaqat qayta ishlash balki undan tayyor mahsulot ishlab chiqarib ichki bozorni toldirib bir payt ozida tashqi bozorgaham asta sekinlik bilan bosqichma - bosqich chiqib bor-ishdir va shunday qilinmoqdaham.

Yupqa va o'rta naqshli paxta paypoqlari. Paxta 86%; Spandex 12%; Kauchuk ip 2%. Bu teriga tegadigan narsalar uchun tabiiy va sintetik materiallarning ideal nisbati. O'z-o'zidan paxta paypoqlari teginish uchun juda yoqimli va spandeks ularni ko'plab yuvish va ashnmaya bardoshli qiladi. Standart toifadagi paxta paypoqlari pul uchun eng yaxshi qiymatga ega. Tabiiy ip, spandeks va likraning kombinatsiyasi oyoqlarga mukammal moslashishini va teriga erkin havo kirishini kafolatlaydi. Likra bilan paypoq turlari tashqi ko'rinishini juda uzoq vaqt saqlaydi va oyoqlari ularda hech qachon cho'milmaydi. 20 dan ortiq model va rang turlari. Ishlab chiqaruvchidan mahsulotlar 19-29 ayollar va 23-33

erkaklar uchun o'lchamlar erkaklar 60gr. Ayollar uchun 55 gr 40 °da mashinada yuvish. Paypoq ishlab chiqarish uchun yangi zamonaviy uskunalardan foydalaniladi. Mato va paypoqlarni bo'yashning chidamliligini ta'minlash uchun faol va engil bo'yoqlardan foydalaniladi. Matolarni bo'yash uchun gidrofil texnologiyasi joriy etildi, bu mahsulotlarning iste'mol xususiyatlarini yaxshilaydi.

1-rasm. Rezina ipi

2-rasm. Paypoq mahsulotlarini toqishda foydalaniladigan iplar

3-rasm. Akril ipi

Bir vaqt ozida mahsulotlarimiz bozorlarimizni toldirish bilan bir qatorda haridorlarga pishiqligi bilan va yana boshqa hususiyatlari bilan yoqish bilan bir qatorda asosiysi chet el mahsulotlaridan arzonligi bilan ham haridorlarga yoqib kelmoqda. Bizning mahsulotlarimiz chet-el mahsulotlaridan har tomonlama qolishmaydi. Ozbekiston Respublikasi paxta tolasini yetishtirish qishloq xojaligi sohasida asosiy orinlardan biri hisoblanadi. Asosan bizni sharoitimizda orta va ingichka tolali paxtalar ishlab chiqariladi. Misol uchun:

Namangan, Toshkent, Jizzax va yana boshqa navlar yetishtiriladi. Bizni iqlimiz motadil bolganligi uchun bir yilda bir marotaba paxta yetishtirib olinadi. Issiq olkalarda esa (Hindiston) ikki marotaba paxta tola yetishtirib olinadi [2].

Hozirgi kunda Ozbekiston sharoitida oliy va yana boshqa sortlar yetishtirib olinganligi uchun ham chet el davlatlari Turkiya, Xitoy va yana boshqa davlatlar bizning paxtamizga oldindan shartnoma tuzib sotib olishmoqda, shuning uchun ham bizning davlatimiz paxta eksporti boyicha oldingi qatorlardan birida turadi. Prezidentimiz aytganlaridek buning uchun hursand ham bolmaydi, chunki bizdan arzon xom-ashyo olib ular qayta ishlab (mahsulot) tovar korinishiga keltirib, boshqa davlatlarga bir necha barobar qimmatga sotishmoqda.

Shuning uchun diplom loyiha ishida mamlakatimizning asosiy hom ashyosi hisoblangan paxta ipidan foydalanildi. Bu tanlangan hom ashyoni tannarxi arzon va sifatlidir. Shuningdek, sifat korsatkichlari jihatidan boshqa hom ashyolardan yaxshidir

Ushbu paxta hom ashyosi To'quvchilik texnologiyasi, asosan, ikki jarayonni o'z ichiga olgan bo'lib, birinchisi - xomashyoni to'qishga tayyorlash-ohorlash va ikkinchisi " to"qish, gazlamani shakllantirish Trikotaj ishlab chiqarish xomashyoni to'qishga tayyorlashdan asosiy maqsad yuqon (O 4ish unumdarliligiga va juda sifatli mahsulot ishlab chiqara oladigan iplar oframiga erisha olish, demakdir.xomashyoni qayta o rash farayonida quyidagi asosiy masalalar amalga oshirilishi shart.

1. Hajm jihatidan yetarlt o' ramda bo'lish, ya'ni ip uzunligini oshirib, mashinaning uzoq vaqt davomida ishlashini ta'minlash;

2. O'ralgan ipga whunday shakl berish kerakki, u trikotaj mashinasiga qulay ornatilgan va to'qish jarayonida undan ip yonalishiga bo'sha chiqaa olish.

Ipni tekshirib olib. nuqsonar uchraganda ulami tozalab olish ipning to'quvchilik xusuriyatini yaxshilash(parafinlash) mashuinalanga ulari o matish qiyin va ip yechilithi mtmkkabdir galtakdagi zarurati bo'yicha g'altaklut avlanpanfada ing taranglig ortadi.pishiqlikni pasayishiga olib keladi Siliodrik oiramalaritrikotli mashinaosenema o'rauilganlien bilan banbir qu chunki ip vo'naltinivchr ko zcha bilan ular lan Kmehiliklarmi vujudga kelnrmaganiiklari silindrik orrum

jo-lein masofa anchalik katta emasdiemida joylashga buramlarga tegishli ipning taranglik vujudga keltradi Trikotaj fabrikalanning toquv sexlanida kalavidagi o' ramlarga qayta o'rab, mashinalarga vertikal bol parchalanadi, Lavsaning kapronga o'xshab nam shimishligi, havo o'tkazuvchunligi va isiqlik o'tkazuvchanligi pastdir. Lavsan sariq alanga bilan dud chiganb yonadi, o'chishida cho'yan rangli shariklar hosil bo'ladi.Sof holda poliefr tolalar iikuy iplari, to'rlar, sun'iy mo'yna tkklarini ishlab ehigarishda go'llamiladi. Ko'proq ular tabiiy tolalarga aralashitnib ishlatiladi va mi iun niskoza matolanda, Lavsan tolalari mavjudligi matolar hiik wusosiyatlanm yaxshilaydi. Bundan tashqari lavsan kapronga nisbatan issiqlikka chidamliligi tufayli unga nam bilan ishlov berganda unchalik qiyinchiliklar tug'dirmaydi.

Poliolefilin tolalar. Polioleilin tolalardan eng nomi chiqqan Ve ko'p qo'llaniladigan materiallar polictilen va polipropilendir Poliolefilinni sintezlush uchun dastlabki xomashyo bo'lib, nefni qayta ishlashdan olinadigan materiallar etilen va propilendir.Polictilen va

polipropilen juda yugoni fizik ko'rsatkichlarga egadir reaktiv va mkroorganizmlar ta'siriga juda katta. Poliiolefilin tolalar hech ham havo va -namtolalaridan birmuncha farqlirog'dic. Atsetat tolalarining pishiqligi kam bo'tib, nam bolida u pishiqligini niboyatda kuchli darajada yorqotadi Atsetat tolalari kimyoviy tozalash jarayonida organik eritmalar ta'sirida reaksiyaga kirishadi|ar, Atsetat tolalari birmunchà qayishqoqdir, shu sababli ularning g'ijimlanish darajasi tabily va viskoza matolamikiga nisbatan yuqori, ammo gigienik xususiyatlari esa yomonroqdir. Triatsetat tolalar Tarkibi va xususiyatlari bo'yicha atsetat tolalariga o'xshashdir. Ular ham sellulozadan ishlab chiqariladi

Triatsetat tolalarining viskoza va atsetat tolalariga nisbatan gigroskopik xususiyatlari sustdir, ular birmuncha dag'alroqdir va shqalanishga chidamsizdirlar. Yana bir kamchiliklaridan biri yuqori dielektr zaryadlanishligidir. Shu bilan birga . triatsetat tolalar quyost nuri va issiqlikni yaxshi qabul qiladi, qayishqoqligi yuqori, shu sababli dazmollashga chtiyoj ham qolmaydi, undan tashqari, bu tolalar kam ifloslanib, yuvganda tez quriydi Triatsetat tolalardan to`qilgan matolar ichki, yengil ustki trikota mahsulotlari, astarlik, galstuklar ishlab chiqarishda keng qo'laniladi. tolalaridan birmuncha farqlirog'dic. Atsetat tolalarining pishiqligi kam bo'tib, nam bolida u pishiqligini niboyatda kuchli darajada yorqotadi Atsetat tolalari kimyoviy tozalash jarayonida organik eritmalar ta'sirida reaksiyaga kirishadi|ar, Atsetat tolalari birmunchà qayishqoqdir, shu sababli ularning g'ijimlanish darajasi tabily va viskoza matolamikiga nisbatan yuqori, ammo gigienik xususiyatlari esa yomonroqdir. Triatsetat tolalar Tarkibi va xususiyatlari bo'yicha atsetat tolalariga o'xshashdir. Ular ham sellulozadan ishlab chiqariladi Triatsetat tolalarining viskoza va atsetat tolalariga nisbatan gigroskopik xususiyatlari sustdir, ular birmuncha dag'alroqdir va ishqalanishga chidamsizdirlar.

Yana bir kamchiliklaridan biri yuqori dielektr zaryadlanishligidir. Shu bilan birga . triatsetat tolalar quyosh nuri va issiqlikni yaxshi qabul qiladi, qayishqoqligi yuqori, shu sababli dazmollashga chtiyoj ham qolmaydi, undan tashqari, bu tolalar kam ifloslanib, yuvganda tez quriydi

Triatsetat tolalardan to`qilgan matolar ichki, yengil ustki trikota mahsulotlari, astarlik, galstuklar ishlab chiqarishda keng qo'laniladi.

Sintetik tolalar

Sintetik tolalar qaysi tolalar asosida ishlab chiqarilganliklariga qarab guruxlanadilar Poliamid tolalar, Ushbu guruh sintetik tolalaridan keng targalganidir Uni ishlab chiqarish uchun dastlabki xomashyo bo'lib, qayta ishlash mahsulotlari (benzol va foenol) xizmat qiladi.

Polismid tolalarning o'ziga xos xususiyatlari bu ularning siligi, qayishqoqligi, cho'zganda yuqon pishiqligi, ishqulanishga kop marotaba bukishda barqarorligi, kimyoviy va biologic va mog'orlar) ta'siriga barqarorligidir aproai alangnga yaqinlashu'rganda yonadi, avval issiqlik quradi, so'ngra cryydi, natjada saqich ajralib chiqib pron ke'proq paypoq mahsulotiari to'qishda, ipiar, torlab hamda texnik maqsadiarda keng go'llaniladi Poliefir tolalar, Kenop tolalari mahsulotlarint qayta ishlab olinadi, oziming fiziik xususyatleri byicha kapronga oxshashdi.

Paypoq mahsulot mahsulotlarini ishlab chiqarish tarmogi.

bu trikotaj mahsulot turlariga umumiy talablar quyidagilardan iboratdir.

- Ishqalanishga qarshiliga yuqoriligi
- Issiqlik saqlash xususiyati yuqoriligi
- Elastikligi
- Tashqi korinish chiroyli bolishligi

Lekin aniq maqsadli ishlab chiqariladigan paypoq mahsulotlarisifatining u yoki bu korsatkichlari bogliqligi mavjud. masalan kapron yoki ingichka elastic yoki laykra ipidan toqilgan ayollar uzun paypogikam issiqlik saqlaydi biroq chiroyli oyoqqa yaxshi joylashgan va kam yechiluvchan tuzilishdagixalqa orilishidan iborat bolishi zarur [3].

Bolalar paypoq mahsulotlarini ishlab chiqarish uchun koproq tabbiy tolali paxta iplardan tashkil toopgan iplaridan foydalanish zarurdir. Ayrim hollarda bolalar paypoq mahsulotlariga 20%kapron aralashgan paxtakapron aralashmasidan foydalanish tavsiya etiladi. bunday aralash iplardan ishlab chiqarilgan mahsulotlarning tashqi korinishi chiroyli bolib oyoqqa yopishib joylashadi. Erkaklar paypoq mahsulotlarini ishlab chiqarishda ham ham yuqoridagi ayollar va bolalar paypoq mahsulotlariga bolgan asosiy talablar toliq saqlanadi Erkaklar paypoq mahsulotlarini ishlab chiqarishda ham tabiiy tolali va aralash tolali iplardan foydalaniladi.

Paypoq mahsulotlar ishlab chiqarishdagi mahsulot turini toquv avtomat turidan ajratish mutloqo mumkin emas. shu sababli mahsulot va hom ashyo turini tanlash bilan bir vaqtda toquv avtomat turini tanlash va asoslash maqsadga muvofiq deb hisobladim. ustki trikotaj mahsulotlari moda yonalishiga mos ravishda tashqi korinishi chiroyli mustaxkam yuqori issiqlik saqlash xususiyatiga ega bolishi kerak.

Ustki trikotaj mahsulotlarni ishlab chiqarishda turli tabiiy va aralash suniiy yuqori hajmdor tarkibiy tuzilishdagi va kalava iplardan keng foydalaniladi. Qollaniladigan ip turi mashina sinfiga mutanosib bolib sifatli va kam chqindilik bolish zarur. Trikotaj mahsulotini ishlab chiqarishning 3ta uslubi bolib u uslublarda mahsulot ishlab chiqarishning oziga xosligi mavjud.

1. Ustki trikotajning bichib tikib ishlab chiqarish
2. Ustki trikotajni yarim muntazam (qisman bichish usulida) usulida ishlab chiqarish
3. Ustki trikotajni muntazam (bichmay) usulida ishlab chiqarish

Bundan tashqari trikotaj mahsulotlarini ishlab chiqarish uchun barglardan olinadigan tolalar ham ancha yaxshi ish beradi. bularga sisal makilma sineken jonivorlardan olinadigan tolalarga qoy echki tuyadan olinadigan jun tolalari kiradi va badandagi ipak iplar kiradi. tabiiy anorganik birikmalar tolalarga tog' birikmalardan olinadi .

Kimyoviy tolalardan va iplar tabiatda olinishi usuli boyicha ikki usuliga bolinadi.

1. Suniy
2. Sintetik

Paxta tolasining boshqa tolalardan avzalligi shundan iboratlar u katta gidroskopikdir, ya'ni oziga namlikni yaxshi yutadi. va namlikni yaxshu chiqaradi. paxta tolasining yaxshi boyaladi. yana bir xususiyati shundan iboratki paxta buyumlari mustahkamligi hol holatda ham yoqolmaydi. Paxta buyumlari yuvganda va pardozlash jarayonida hol ishlov berganda

mustahkamligini yoqotmaydi. paxta tolasining koketidagiga boshqa tolalarga ishlab chiqariladigan mahsulot ishlab chiqaraladigan mahsulotlar gijimlanadi [4,5,6].

Tajriba uchun paypoq mahsulotlarini ishlab chiqaradigan korxonalar

Mahsulot ishlab chiqarish uchun 3 ta ipdan foydalanadi [7].

Paxta asosiy ip rezina hamda spandex iplaridan foydalanamiz.

XULOSA

1. Tajriba ishni bajarishda dastlab mahsulot turi tanlandi, unga mos to'qima turi tanlanib, to'qimani to'qish imkoniyatlariga ega bo'lgan yuqori texnologik imkoniyatlarga ega bo'lgan zamonaviy trikotaj to'quv mashina turlari tanlab olindi. Texnologik qismida hozirgi kunda mamlakatimizda mavjud korxonalarining ishlab chiqarish sharoiti, talabi, shuningdek iste'molchilarning talabidan kelib chiqib mahsulot, to'qima, mashina, xomashyo turlari tanlandi. Tanlangan mahsulot o'zining tashqi ko'rinishi, chiroyi va sifat ko'rsatkichlari jihatidan boshqa mahsulotlardan farq qilib turishiga harakat qilindi - bu mahsulot uchun sarmoya vazifasini bajarishiga umid qildinadi. ishlab chiqilgan bu loyiha paypoq mahsulotlarini ishlab chiqarishdagi aniq hisob kitoblarga asoslanishi aniq isbotlangan.

2. Mahsulot turini tanlash va asoslash, mashina turini tanlash va asoslash, to'qima turini tanlash va asoslash, xom ashyo turini tanlash va asoslash, mahsulot ishlab chiqarish texnologik jarayonlar ketma-ketligini tanlash va asoslash, texnologik ko'rsatkichlar hisobi, bir mahsulotga ketgan hom ashyo sarfi hisobi, bir yillik mahsulot ishlab chiqarish hajmining hisobi, asosiy omborxonalar va yordamchi xonalar yuzalarini hisobi ishlari amalga oshirildi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. www.lex.uz
2. www.google.com
3. М.М.Муқимов. Трикотаж технологияси. Дарслик/ Тошкент: Ўзбекистон, 2002й.36-44 бетлар.
4. Tozalash mashinalari jarayoni va uning samaradorligini aniqlash usullari B Mirzabayev, M Yusupova, M Inoyatova, M Abdurahimova //Conference 20-24,2023.
5. Inoyatova M. et al. ANALYSIS OF CLEANING PROCESS METHODS AND MACHINES //Conferencea. – 2022. – С. 40-43.
6. Inoyatova M. et al. Effect of the cleaning machines on the level of cleaning //AIP Conference Proceedings. – AIP Publishing, 2023. – Т. 2789. – №. 1.
7. Xusanboyeva Mehriniso Bitiruv malaka ishi 2023 yil